

Майя Печенюк
Maiia Pecheniuk

ТВОРЧА СПАДЩИНА Т. ГАНИЦЬКОГО В ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛАХ

THE CREATIVE HERITAGE OF T. HANYTSKYI IN LITERARY SOURCES

У статті характеризується освітня та творча спадщина першого професора музики Т. Ганицького, який організовував музичну освіту у Подільській губернії, зокрема у місті Кам'яниці-Подільському, на початку ХХ століття; розкривається зміст монографії В. Іванова “Тадеуш Ганицький”, присвяченій видатному вітчизняному музичному діячу, педагогу, професору, засновнику ґрунтовної музично-професійної освіти Поділля першої половини ХХ сторіччя, який зайняв почесне місце в розвитку національної освіти і культури України.

Ключові слова: творча спадщина, професор музики, монографія, освіта Поділля.

Українське національне мистецтво є складовою частиною культурного рівня життя народу і розвиток держави неможливий без духовного оновлення суспільства. Ось чому проблема вивчення, дослідження, збереження й розвитку національного духовного багатства є однією з актуальних на сучасному етапі.

Невичерпну скарбницю української національної освіти і культури складає музична спадщина Поділля. У Кам'яниці-Подільському шліфувалась майстерність багатьох музикантів. Народні пісні Поділля опубліковані у збірках М. Закревського, М. Лисенка, М. Леонтовича, Б. Грінченка, П. Чубинського, С. Руданського, К. Широцького та ін.

Культура України формувалася впродовж багатьох століть зусиллями, розумом і талантом не лише представників корінних мешканців, а й представників інших етносів, які з різних причин і обставин опинилися на теренах етнічних українських земель. Об'єктивно відтворюючи самобутні духовні й матеріальні надбання українського народу необхідно врахувати її багатонаціональний характер й ту обставину становлення та розвитку, що на різних етапах вносили і вносять конкретні особи, діячі. Тому актуальною і надзвичайно злободенною є проблема дослідження персоналій творців культури України. У цьому контексті важливе науково-теоретичне і практичне значення має монографія професора В. Іванова, присвячена вивченню багатолітньої та культурно-освітньої творчості Т. Ганицького, пов'язаної з Поділлям і Кам'янцем-Подільським.

Кам'янецьчина багата музикантами-педагогами, які займалися виконавством, писали музику, збирали музичний фольклор. Одним із таких був Т. Ганицький (22.07.1844 – 22.07.1937). У 1903 р. заснував музичну школу у місті, про яку писала свого часу українська, польська, німецька, французька преса. Відомо, що, працюючи в школі (профшколі, музичному технікумі), Т. Ганицький написав чимало творів для фортепіано, а також для скрипки з фортепіано, навчальні підручники для скрипалів. У книзі “Музыкальная школа О. Д. Ганицкаго» (1903-1913) зазначено, що на концерті 5.10.1927 року дочка славнозвісного мецената театру лікаря Едмунта Гольдентрестера, талановита піаністка виконувала вальс Тадеуша Діонісовича [5, 14-15].

В. Геринович, тодішній ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти, у статті, присвяченій 55-річчю музичної діяльності Т. Ганицького, пише, що професор займався і збиранням народних пісень: “Тадей Діонісович продовжує свою музику і композиторську продукцію. Кожний рік збагачує своїми музичними творами убогу нашу музичну літературу. Багато часу присвятив Тадей Діонісович збиранню селянських народних мелодій. Збірка вже

готова до друку” [1]. Дуже мало дійшло до нас творів Т. Ганицького, пошуком яких тепер займаються музикознавці.

Досліджуючи музично-педагогічну діяльність Т. Ганицького, переконуємось у тому, що його творчості присвячена лише одна робота, це – монографія В. Іванова (13. 11. 1937 р.н., с. Сербка Комінтернівського району Одеської області, помер 06. 07. 2010, м. Миколаїв) – доктора мистецтвознавства, професора, академіка Академії педагогіки і соціальних наук України, академіка Міжнародної Академії енергоінформаційних наук, члена Національної спілки композиторів України, фольклориста. Фрагментарно і досить лаконічно подаються біографічні дані про Т. Ганицького у підручнику “Нариси з історії української музики” [6], окремі згадки про музиканта-педагога знаходимо у періодичній пресі початку ХХ ст.

Для успішного вирішення фундаментального завдання реформування художньої освіти є вивчення історичного музично-педагогічного напрямку, як в державі загалом, так і в регіонах. Саме подібне завдання і виконано у монографії В. Іванова. Монографія привертає до себе увагу тим, що автор вперше у вітчизняній науці та освіті ґрунтовно і об’ємно аналізує музично-творче надбання одного з видатних українських педагогів і творців першого тридцятиріччя ХХ сторіччя Тадеуша Ганицького. Будучи високопрофесійним фахівцем своєї справи (професор музики), визнаним композитором-педагогом (засновник музичної освіти на Поділлі), скрипалем-виконавцем і диригентом (Німеччина, Італія, Польща, Росія, Україна), громадсько-музичним діячем (керівник музичного товариства імені М. Леонтовича в Кам’янець-Подільському), його творча постать досі в українській музичній культурі та освіті не була широко відомою і ця обставина обумовила актуальність обраної автором теми.

Народився Т. Ганицький поблизу старовинного міста-фортеці Бар у дрібномаєтковій сім’ї поміщиків, власників села Чемериси Волозькі (тепер село Журавлівка Барського району Вінницької області). Діоніс Ганицький та його дружина, музиканти-піаністи, виховали двох синів Тадеуша та Ігнаці, які присвятили своє життя музиці. Вчився Тадеуш Ганицький у Кам’янець-Подільській та Одеській гімназіях, мав бажання продовжувати навчання у вищій школі, але після польського повстання 1863 р. царський уряд вживав жорстких заходів щодо поляків, забороняючи їм навчатись у вищій школі. Тому поїхав у Відень (Австрія), там упродовж 1868-72 рр. навчався у найкращого скрипаля Якова Донта. Навчання музики продовжував у Берліні в Королівській Вищій музичній школі у відомого на той час музиканта Йоахіма, після закінчення школи став її професором. Згодом виступав у складі всесвітньовідомого оркестру “Берлінський симфонічний” та оркестру “Більзе”. Концертне турне, яке Т. Ганицький здійснив Німеччиною як скрипаль, принесло йому величезну славу. Потім – робота у Лодзі спільно з братом Ігнаці, де Тадеуш відкрив музичну школу. За кордоном він славився як виконавець і організатор, йому пророкували гарну кар’єру, але він мріяв про заснування шкіл на Батьківщині. І лише у 1901 р. брати Ганицькі повернулися на рідну землю, продали Чемериси і за виручені гроші відкрили 2 музичні школи: Ігнаці – в Барі, Тадеуш – у Кам’янці (1903 р.) з класами роялю, скрипки, співу, віолончелі і декламації.

З ім’ям Т. Ганицького автор монографії вперше познайомився в 1967 р., коли почав працювати у Кам’янець-Подільському державному педагогічному інституті ім. В. Затонського (тепер національний університет імені Івана Огієнка). Місцеві краєзнавці Т. Сис, С. Шкурко, В. Присяний та інші переповіли йому захоплюючі історії про легендарного, за їх словами, кам’янецького професора музики, що керував тут музичною школою у довоєнні часи. В. Іванов пише, що перед його науковими дверима з’явилася цікава і майже не розкрита дослідницька тема. Так зародилась ідея створення цієї книги, у якій вперше пропонується знайомство з Т. Ганицьким, кульмінація життєтворчості якого випала на складні часи початку ХХ ст., коли в країні почалася гостра класова боротьба [3, с. 4].

Монографія присвячена видатному вітчизняному музичному діячеві і педагогові професорові Тадеушу Ганицькому, засновникові ґрунтовної музично-професійної освіти на Поділлі у першій половині ХХ сторіччя, який зайняв почесне місце в розвитку національних культур

України та Польщі кінця XIX – першої третини XX сторіччя. Книга побудована на оригінальному документальному матеріалі державних архівосховищ України і Росії, на польській, німецькій, українській і російській періодиці.

Книга розрахована на педагогів, музикантів, культурологів, істориків і всіх, хто цікавиться теорією і практикою художньої української освіти та науки.

Рецензенти монографії доктор мистецтвознавства, професор, дійсний член Академії вищої школи, ректор Одеської державної музичної академії імені А. Нежданової О. Сокол; кандидат історичних наук, тоді доцент Кам'янець-Подільського державного університету, проректор з наукової роботи А. Філінюк. Книга складається з авторського вступу (“Від автора”), невеликого зачину до теми (“Прелюдія”) та чотирьох розділів, перші два з яких (“Шлях до музичних висот” та “Етапи нової школи”) присвячені творчості Т. Ганицького, а два останні (“Матеріали, документи, листи” та “Музичні твори”) репрезентативно доповнюють його творчий портрет. Післямова підсумовує виклад матеріалу лише першої половини роботи (I та II розділи), а загальний підсумок зроблено у самому кінці – у “Закінченні”.

У підрозділі монографії “Від автора” В. Іванов пише: “Схиляючись перед талантом видатних діячів культури і просвіти, ми інколи не помічаємо тих сподвижників, які оцінювали та узагальнювали їх досвід. Зазвичай, це були скромні й самовіддані люди. До таких належить відомий в Європі кінця XIX – початку XX сторіччя професор музики Тадеуш (Фаддей) Дионисович Ганицький, який своєю педагогічною, композиторською, концертною, публіцистичною та музично-громадською діяльністю зробив значний внесок не лише в німецьку та польську музичну культуру, а й значною мірою в українську” [3, с. 4].

Автор уперше визначив історичну і педагогічну роль Т. Ганицького у вітчизняній музичній культурі та педагогіці. У чотирьох розділах монографії логічно відтворено виклад творчого шляху митця. Перші два з них присвячені його творчому доробку, останні два – документальні, що подані у хронологічному порядку (публіцистична, педагогічна, композиторська творчість).

В. Іванов показує, що монографія має практичне застосування у музично-педагогічній діяльності закладів вищої освіти (культури і мистецтв, музичних-педагогічних факультетів) і може бути використана в курсах “Історія української музики”, “Художня культура”, “Музичний інструмент”.

Праця представляє собою результат 35-річних пошуків про життєві історії кам'янецького професора музики, засновника і фундатора музичної школи в місті Кам'янець-Подільський, про виховання ним цілої плеяди відомих музикантів, його концертні виступи тощо. Випускники школи вступали до Варшавської, Берлінської, Паризької, Празької, Київської, Санкт-Петербурзької та інших консерваторій [5, с. 14-15].

Так, у першому розділі “Шлях до музичних висот” відкривається сходження подолянина, родом із заможної польської поміщицької сім'ї Тадея Ганицького. Досліджено, що це була інтелігентна сім'я, в якій майже всі вміли грати на музичних інструментах, де звучали польські та українські пісні. Простежено здобуття Т. Ганицьким загальної (гімназійної) освіти, описано демократичну обстановку, в якій навчався та формувався майбутній музикант і педагог. Особлива увага зосереджена питанням здобуття ним музичної освіти у Відні та Берліні, його конкретним крокам у велику музику, концертно-виконавській діяльності в Берліні, Варшаві та Лодзі. Розкрито реалізацію Т. Ганицьким ідеї створення музичної школи та підготовку в ній багатьох музикантів. З'ясовано причини його повернення на Поділля.

Основним у праці є другий розділ, у якому розкрито більш як 30-річний період діяльності Т. Ганицького у Кам'янці-Подільському, зокрема про заснування та організацію діяльності музичної школи, концертну діяльність його і його учнів. Великий блок присвячений творчій діяльності в складних і суперечливих умовах революції та будівництва соціалізму.

Істотне місце в праці займають матеріали, листи та спогади Т. Ганицького, які проливають світло на невідомі аспекти публіцистичної, музичної, виконавської, педагогічної і методичної

діяльності митця упродовж майже 40 років. З них постає сотні імен учнів, композиторів, критиків, музикантів, тих хто працював із Т. Ганицьким.

Цінність роботи посилюють матеріали четвертого розділу, в якому висвітлена творча діяльність Т. Ганицького у літературі, відтворені його рецензії, критичні статті та музичні твори.

Книга має завершальний, цілісний характер і розкриває колоритну самовіддану постать митця-музиканта і педагога, засновника і фундатора музично-педагогічної школи в Кам'янці-Подільському, чия справа і талант знайшли продовження у послідовників не лише в Україні, а й країнах Європи і Америки.

Пошукова робота проводилася у Державному Хмельницькому обласному архіві (ДХОА – Кам'янець-Подільський), Державній науковій бібліотеці Росії (ДНБР – Санкт-Петербург), Центральному державному історичному архіві України (ЦДІА – Київ) [2].

Для успішного вирішення фундаментального завдання реформування художньої освіти є вивчення історичного музично-педагогічного напрямку, як в державі загалом, так і в регіонах. Саме подібне завдання і виконано у монографії В. Іванова. Дана праця привертає до себе увагу тим, що автор вперше у вітчизняній науці та освіті ґрунтовно і об'ємно аналізує музично-творче надбання одного з видатних українських педагогів і творців першого тридцятиріччя ХХ сторіччя Тадеуша Дионисовича Ганицького. Будучи високопрофесійним фахівцем своєї справи (професор музики), визнаним композитором-педагогом (засновник музичної освіти на Поділлі), скрипалем-виконавцем і диригентом (Німеччина, Італія, Польща, Росія, Україна), громадсько-музичним діячем (керівник музичного товариства ім. М. Леонтовича в Кам'янець-Подільському), його творча постать досі в українській музичній культурі та освіті не була широко відомою і ця обставина обумовила актуальність обраної автором теми. Наукова новизна праці науковця очевидна, тому що вона побудована на унікальному архівному матеріалі (ЦДІА України, ЦНБ Росії, Хмельницького обласного державного архіву) та рідкісних друкованих джерел кінця ХІХ-першої третини ХХ сторіччя. Автором вперше визначена історична і педагогічна роль Т. Ганицького у вітчизняній культурі та педагогіці. Культура України формувалася впродовж багатьох сторічч зусиллями, розумом і талантом не лише представників корінних мешканців, а й представників інших етносів, які з різних причин і обставин опинилися на теренах етнічних українських земель. Об'єктивно відтворюючи самобутні духовні й матеріальні надбання українського народу необхідно врахувати її багатонаціональний характер й ту обставину становлення та розвитку, що на різних етапах вносили і вносять конкретні особи, діячі. Тому актуальною і надзвичайно злободенною є проблема дослідження персоналій творців культури України. У цьому контексті важливе науково-теоретичне і практичне значення має монографія професора В. Іванова., присвячена вивченню багатолітньої та культурно-освітньої творчості Тадея Ганицького, пов'язаної з Поділлям і Кам'янцем-Подільським. Праця представляє собою результат 35-річного пошуку про життєві історії кам'янецького професора музики, засновника і фундатора музичної школи в місті над Смотричем, про виховання ним цілої плеяди відомих музикантів, його концертні виступи тощо.

Кам'янець-Подільська музична школа, заснована й очолювана Ганицьким, витримала війну та революційні бурі 1914-20 рр. Педагогічний склад колективу школи зазнавав змін, одні викладачі покидали школу, на їх місце приходили нові. Школа під керівництвом Ганицького переросла в музичну профшколу (1927), пізніше у музичний технікум імені М. Лисенка (1930). Відомо, що, працюючи в школі (профшколі, музичному технікумі), Т. Ганицький написав чимало творів для фортепіано, а також для скрипки з фортепіано, навчальні підручники для скрипалів. Дуже мало дійшло до нас творів Т. Ганицького, пошуком яких тепер займаються музикознавці.

У першому розділі “Шлях до музичних висот” відкривається сходження подолянина, родом із заможної польської поміщицької сім'ї Тадея Ганицького. Досліджено, що це була інтелігентна сім'я, в якій майже всі вміли грати на музичних інструментах, де звучали польські

та українські пісні. Простежено здобуття Т. Ганицьким загальної (гімназійної) освіти, описано демократичну обстановку, в якій навчався та формувався майбутній музикант і педагог. Особлива увага зосереджена питанням здобуття ним музичної освіти у Відні та Берліні, його конкретним крокам у велику музику, концертно-виконавській діяльності в Берліні, Варшаві та Лодзі. Розкрито реалізацію Ганицьким ідеї створення музичної школи та підготовку в ній багатьох музикантів. З'ясовано причини його повернення на Поділля.

Основним у праці є другий розділ, у якому розкрито більш як 30-річний період діяльності Т. Ганицького у Кам'янці-Подільському, зокрема про заснування та організацію діяльності музичної школи, концертну діяльність його і його учнів. Великий блок присвячений творчій діяльності в складних і суперечливих умовах революції та будівництва соціалізму.

Істотне місце в праці займають матеріали, листи та спогади Т. Ганицького, які проливають світло на невідомі аспекти публіцистичної, музичної, виконавської, педагогічної і методичної діяльності митця упродовж майже 40 років. З них постає сотні імен учнів, композиторів, критиків, музикантів, тих хто працював із Т. Ганицьким. Книга має завершальний, цілісний характер і розкриває колоритну самовіддану постать митця-музиканта і педагога, засновника і фундатора музично-педагогічної школи в Кам'янці-Подільському, чия справа і талант знайшли продовження у послідовників не лише в Україні, а й країнах Європи і Америки.

Список використаних джерел

1. Геринович В. Т. Ганицький (з нагоди 55-річчя музичної діяльності) // Червоний кордон. 1928. 3 березня.
2. Державний архів Хмельницької області. ФР 1515. Оп.1. Спр. 2, 4.
3. Іванов В.Ф. Тадеуш Ганицький. Монографія. Вінниця : ВМГО "Розвиток", 2007. 124 с.
4. Мистецтво України : Біографічний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. Київ : Українська енциклопедія М.П. Бажана, 1997. С. 142.
5. Музыкальная школа О.Д. Ганицкаго (1903-1913) / составитель А. Гольдман : издание автора. Каменецъ-Подольскъ : Б. Байнбаума, 1913. С. 14-15.
6. Нариси з історії української музики / ред. Л.Д. Архімович. Київ : Мистецтво, 1964. у 2 ч. Ч.1. 308 с.

The article provides biography and analysis of educational and musical activity of professor of music T. Hanytskyi as well as describes his activity in literary sources. The 19th – beginning of the 20th century was the most fruitful and important period for development of musical and aesthetic growth in Ukraine. Kamianets-Podilsky town that has gained the fame to be known as a cultural capital of Podillia region during some centuries, was a place where the skills of many musicians have been developed. One of them was a prominent musician Hanytsky Tadeusz (Thaddeus) Dionisovych (07/22/1844 – 07/22/1937). In 1903 he founded a music school in the town of Kamianets-Podilsky, which was described by the Ukrainian, Polish, German, and French press media of those times. Being the head of the music school, T. Hanytskyi dreamt of founding more schools all over the province where children could learn music, and the Podillia Music Society would run the music education organization.

In different historic periods, local and foreign scholars have been studying pedagogical and educational processes of Ukrainian music history, and their results were published in scientific editions and textbooks. That is why the problem of making research about personalities of the creators of Ukrainian culture is extremely important. In this context, Professor V. Ivanov's monograph on the studies of Tadei Hanytskyi's long period cultural and educational work related to Podillia and Kamianets-Podilskyi is of great scientific theoretical and practical importance. The work is the result of 35 years of research work and studies of life stories of the music professor, the founder of music school in the Kamianets town above Smotrych river, as well as it goes about education of a huge group of his followers and famous musicians, as well as his concert performances.

Key words: *the creative heritage, music professor, monography, education of Podillia.*